

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران
معاونت بررسی‌های اقتصادی

چشم‌انداز کشاورزی منطقه آسیا و خاورمیانه تا سال ۲۰۲۹

آسیا و اقیانوسیه بزرگترین تولیدکننده کالاهای کشاورزی و ماهیگیری است. بر اساس گزارش اخیر OECD پیش‌بینی می‌شود این منطقه تا سال ۲۰۲۹، ۵۱ درصد از تولید جهانی این کالاها را به خود اختصاص دهد. انتظار می‌رود تا سال ۲۰۲۹ تولید محصولات کشاورزی و ماهیگیری در این منطقه با ۱۴ درصد افزایش نسبت به سطح پایه میانگین سال‌های ۲۰۱۷ تا ۲۰۱۹، همراه باشد. تقاضا برای کالری و محصولات دارای ارزش غذایی بالا در منطقه آسیا و اقیانوسیه در حال افزایش است. در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا نیز پیش‌بینی می‌شود طی ده سال آینده تولید محصولات کشاورزی و ماهیگیری ۱،۵ درصد سالانه افزایش یابد که این رقم کمتر از رشد ۱،۶ درصدی جمعیت بوده و باعث وابستگی فزاینده منطقه به بازارهای جهانی خواهد شد. رشد تقاضای منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا در سال ۲۰۲۹، به دلیل افزایش سرانه تقاضای ماهی و شکر خواهد بود. در این مطلب، خلاصه‌ای از نکات مهم گزارش OECD در خصوص چشم‌انداز بخش کشاورزی با اشاره به اطلاعات مرتبط با ایران، مورد بررسی قرار می‌گیرد.

تهیه شده توسط مسارجی نژاد

شهریور ۱۳۹۹

وضعیت کشاورزی در آسیا

منطقه آسیا و اقیانوسیه از تنوع بسیار زیادی برخوردار است؛ به گونه‌ای که در این منطقه اقتصادهای کمتر توسعه یافته، همانند بنگلادش همراه با اقتصادهای با درآمد بالا مانند ژاپن حضور دارند. این منطقه با ۴,۱ میلیارد نفر جمعیت، بیش از نیمی از جمعیت جهان را در اختیار دارد؛ این درحالی است که منطقه آسیا و اقیانوسیه تنها ۳۰ درصد از اراضی کشاورزی جهان را در اختیار دارد. با وجود اینکه این منطقه دارای منابع طبیعی قابل توجهی می‌باشد، اما فشارها بر روی استفاده از منابع پایه آن رو به افزایش است. این منطقه با سرعت زیادی در حال شهرنشینی شدن است که دلیل اصلی آن افزایش سرعت تغییرات در کشور چین می‌باشد، اگرچه که در همه کشورهای این منطقه هم به سرعت در حال پیشرفت است. حدود ۴۸ درصد مردم آسیا و اقیانوسیه در مناطق شهری زندگی می‌کنند، اما پیش‌بینی می‌شود این رقم تا سال ۲۰۲۹ به ۵۴ درصد برسد. جمعیت این منطقه تا سال ۲۰۲۹، ۳۲۴ میلیون نفر افزایش می‌یابد (با رشد سالانه ۰,۷ درصدی) و در همین مدت ۴۴۵ میلیون نفر نیز به مکان‌های شهری منتقل می‌شوند.

کشورهای در حال توسعه منطقه آسیا و اقیانوسیه در میان اقتصادهایی قرار دارند که دارای سرعت رشد بالا بوده و پیش‌بینی می‌شود متوسط درآمد سرانه آن‌ها طی دهه آینده، سالانه ۵ درصد رشد کند. طی دهه آینده، پیش‌بینی می‌شود متوسط درآمد سرانه در کشورهای چین، هند و ویتنام، رشدی معادل ۵ تا ۶ درصد و در کشورهای تایلند و اندونزی رشدی حدود ۳ درصد را تجربه کند. در حال حاضر، سهم ارزش افزوده محصولات اولیه (خام) کشاورزی و ماهیگیری از اقتصاد منطقه مورد بررسی، حدود ۶ درصد بوده که در حال کاهش است. طی سال‌های ۲۰۱۷ تا ۲۰۱۹، رشد سریع اقتصادی سهم مواد غذایی در مخارج خانوار را در حدود ۱۵ درصد در سال کاهش داده است که دلالت بر تأثیر چشمگیر قیمت و درآمد بر هزینه‌کرد مصرف‌کنندگان دارد.

چشم‌انداز منطقه آسیا و اقیانوسیه دارای عدم قطعیت‌های اساسی است. در این منطقه مناقشات تجاری به‌طور کامل برطرف نشده و بروز تب خوکی آفریقایی^۱ در چین و بخش‌هایی از جنوب شرقی آسیا بر تولید گوشت خوک تأثیر گذاشته است.

تولید

منطقه آسیا و اقیانوسیه بزرگترین تولیدکننده کالاهای کشاورزی و ماهیگیری در جهان است و پیش‌بینی می‌شود تا سال ۲۰۲۹، ۵۱ درصد از تولید جهانی این کالاها را به خود اختصاص دهد. انتظار می‌رود تا سال ۲۰۲۹ تولید محصولات کشاورزی و ماهیگیری منطقه با ۱۴ درصد افزایش نسبت به میانگین سال‌های ۲۰۱۷ تا ۲۰۱۹، همراه باشد. همچنین پیش‌بینی می‌شود تولید محصولات زراعی که ۶۴ درصد از ارزش افزوده را به خود اختصاص می‌دهد، در سال ۲۰۲۹ نسبت به سطح پایه میانگین ۱۹-۲۰۱۷، ۱۲ درصد رشد کند، در حالی که این مقدار برای محصولات دامی که به دلیل بروز تب خوکی آفریقایی کاهش یافته بود، بهبود پیدا کرده است و ۱۸ درصد طی دوره مذکور افزایش می‌یابد. به دلیل کاهش ۹ درصدی تولید محصولات

¹ African Swine Fever

معاونت بررسی های اقتصادی

دامی که در چین و ویتنام به دلیل بروز تب خوکی آفریقایی حدود ۳۰ درصد و ۲۰ درصد از ذخایر گوشت خوک آنها را کاهش داده بود، اتفاق افتاد، میزان تولید دام در منطقه آسیا و اقیانوسیه در سال ۲۰۱۹، حدود ۴ درصد کاهش یافته است. با توجه به ادامه گسترش تولید آبزیان، پیش‌بینی می‌شود که میزان تولید ماهیگیری تا سال ۲۰۲۹، حدود ۱۶ درصد نسبت به سطح پایه سال ۱۹-۲۰۱۷، افزایش یابد. این نرخ رشد در مقایسه با رشد محصولات کشاورزی و ماهیگیری که به طور متوسط ۴ درصد در روز بوده، به طور قابل ملاحظه‌ای کمتر است. در حال حاضر در این منطقه، با بلوغ بازارهای داخلی، رشد اقتصادی کمتر شده، سیاست‌ها تغییر کرده، بازارها بازتر شده و رقابت تجاری تقویت شده است.

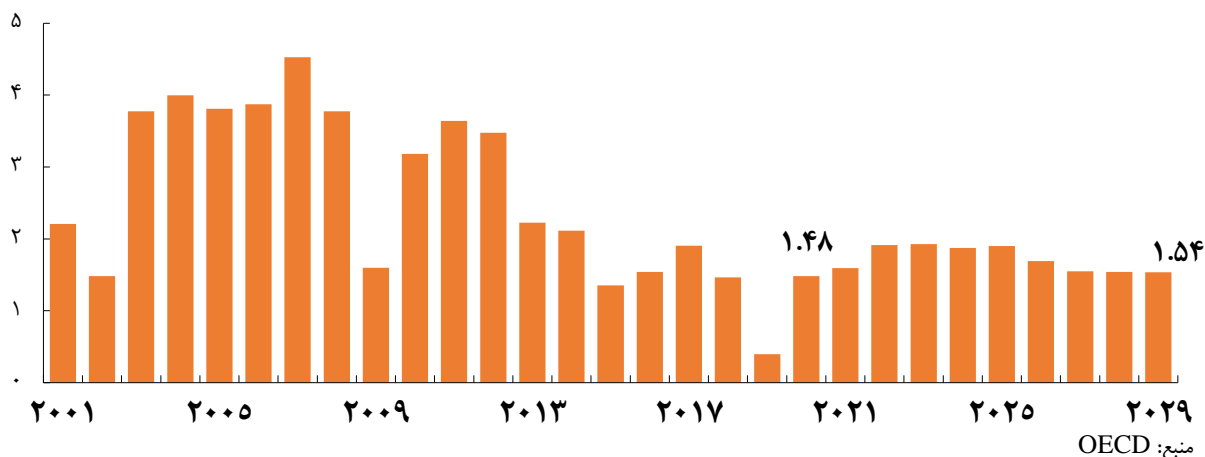
منطقه آسیا و اقیانوسیه تولیدکننده عمده غلات در جهان، به ویژه برنج (با سهم ۹۰ درصد تولید جهانی) است. در چشم‌انداز ۲۰۲۹ سهم برنج، گندم و درشت دانه‌ها، نسبت به تولیدات جهانی، ثابت باقی می‌ماند. در حالی که تولید برنج و گندم در هند همچنان زیاد است، کاهش موجودی ذرت در چین می‌تواند فرصتی را برای کشور هند جهت متنوع‌سازی تولید به سمت سایر کالاها ایجاد کند.

به دلیل کمبود زمین در کشورهای منطقه آسیا و اقیانوسیه، رشد تولید محصولات زراعی ناشی از افزایش و بهبود بهره‌وری خواهد بود. گسترش آبیاری و اصلاح انواع بذر، بخش عمده دلایل رشد تولید را به خود اختصاص داده است، اما نگرانی‌های ایمنی زیست‌محیطی و غذایی وجود دارد که با کمبود آب و استفاده زیاد از نهاده‌های شیمیایی همراه است. برداشت‌های چندباره از زمین‌های زراعی و کشت مجدد، کاربری اراضی را در مقایسه با افزایش ۱۳ میلیون هکتاری برداشت زمین که اغلب به برنج، ذرت، سویا و حبوبات اختصاص می‌یابد، ۳ میلیون هکتار بیشتر توسعه خواهد داد.

نزدیک به ۷۰ درصد از تولید جهانی ماهیگیری در منطقه آسیا و اقیانوسیه انجام می‌شود، که عمده آن مربوط به صید شیلات و آبزی‌پروری در چین است. انتظار می‌رود که افزایش کارایی و تغییرات ساختاری مندرج در برنامه پنج ساله سیزدهم چین، رشد را محدود کند. با این وجود، منطقه آسیا و اقیانوسیه، ۸۵ درصد رشد تولید جهانی در این بخش را به خود اختصاص خواهد داد.

مطابق نمودار ۱، در سال ۲۰۲۰ در منطقه آسیا و اقیانوسیه، رشد سالانه تولیدات کشاورزی و ماهیگیری ۱،۴۸ درصد خواهد بود و پیش‌بینی می‌شود که این رقم در سال ۲۰۲۹ به ۱،۵۴ درصد برسد.

نمودار ۱. رشد سالانه تولیدات کشاورزی و ماهیگیری در منطقه آسیا اقیانوسیه (درصد)

افزایش تولید دام در دوره چشم‌انداز نیز به طور عمده ناشی از دستاوردهای بهره‌وری به علت بهبود روش‌های پرورش دام و ترکیب خوراک، خواهد بود. پیش‌بینی می‌شود که طی ده سال آینده، مراتع این منطقه، ۱۲۰ هزار هکتار کاهش یابد و تعداد دام با سرعت کمتری نسبت به مجموع تولید گوشت دام رشد کند. در مقابل، افزایش مصرف علوفه از رشد تولید گوشت، پیشی می‌گیرد و پیش‌بینی می‌شود رشد آن تا حدودی به دلیل عواقب پیش‌روی بروز تب خوکی آفریقایی در چین کندتر شود و همچنین انتظار می‌رود که دیگر کشورهای منطقه را نیز تحت تأثیر قرار دهد.

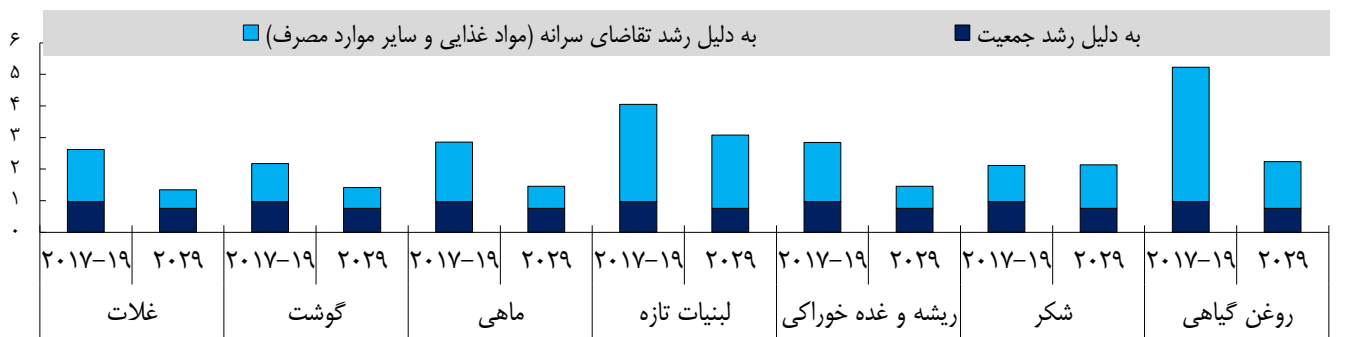
پیش‌بینی می‌شود میزان انتشار گازهای گلخانه‌ای در منطقه تا سال ۲۰۲۹، ۶ درصد و میزان تولید محصولات گیاهی و حیوانی به ترتیب ۳ درصد و ۹ درصد نسبت به میانگین سال‌های ۲۰۱۷-۲۰۱۹ افزایش یابد.

➤ مصرف

آسیا و اقیانوسیه منطقه‌ای است که در آن رشد جمعیت در حال کند شدن بوده، اما رشد درآمد قوی است، تقاضا برای کالری و غذاهای دارای مواد مغذی در حال افزایش است. پیش‌بینی می‌شود که میانگین کالری دریافتی هر فرد مقیم در این منطقه در سال ۲۰۲۹ به ۳۰۰۰ کیلوکالری افزایش یابد (به طور متوسط افزایش ۱۷۰ کیلوکالری در روز) که به طور عمده به دلیل افزایش مصرف روغن‌های گیاهی و محصولات حیوانی، به ویژه لبنیات بوده که برای هر دو این گروه محصولات، علت اصلی افزایش تقاضا و رشد سرانه مصرف است (نمودار ۳). در میان کشورهای منطقه، چین بیشترین میزان دسترسی به کالری به ازای هر نفر در سال ۲۰۲۹ را خواهد داشت که عمده آن به دلیل محصولات کشاورزی مصرفی اساسی (غلات، دانه‌های روغنی، حبوبات، ریشه‌ها و غده‌ها) خواهد بود. پس از چین نیز کشورهای جنوب شرقی بیشترین میزان دسترسی به کالری را در سال ۲۰۲۹ خواهند داشت (نمودار ۵).

در چشم‌انداز مورد بررسی، متوسط مصرف پروتئین نیز از ۵ گرم به ۸۵ گرم در روز افزایش می‌یابد که عمدتاً به دلیل افزایش محصولات لبنی و مصرف گوشت است. در سال ۲۰۲۹، میزان دسترسی به پروتئین در کشور چین از سایر کشورها بیشتر خواهد بود که دلیل اصلی آن افزایش استفاده از پروتئین موجود در محصولات مصرفی اساسی مانند غلات، دانه‌های روغنی، حبوبات، ریشه‌ها و غده‌ها نسبت به سال‌های ۲۰۱۷ تا ۲۰۱۹ است و پس از چین، کشورهای توسعه یافته بیشترین میزان دسترسی به پروتئین را در سال ۲۰۲۹ خواهند داشت (نمودار ۶).

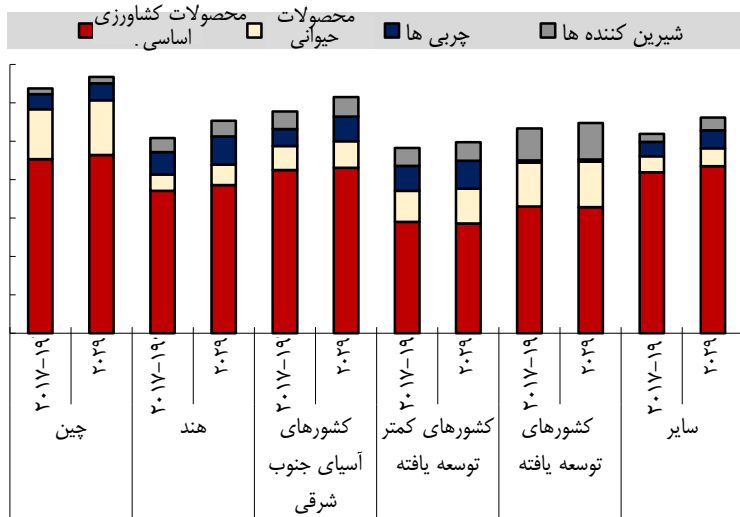
نمودار ۳. رشد سالانه تقاضای کل مواد غذایی، خوراک دام و سایر مصارف (درصد)

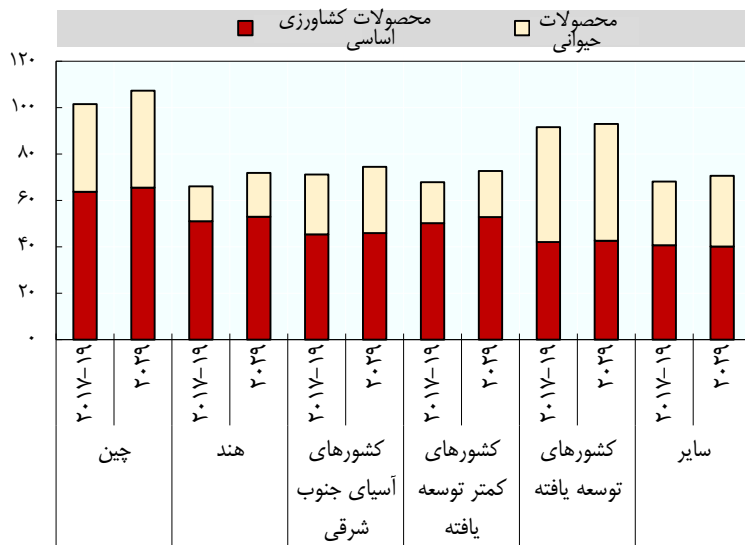
منبع: OECD

نمودار ۵. میزان دسترسی روزانه هر فرد به کالری (کیلوکالری)

نمودار ۴. میزان دسترسی روزانه هر فرد به پروتئین (گرم)

منبع: OECD

سبک زندگی شهری منجر به رشد مصرف قند و چربی می‌شود که بیشتر از سایر گروه‌های غذایی مصرف این محصولات، افزایش می‌یابد. رشد مصرف روغن نباتی با افزایش رشد جمعیت در چندین کشور از منطقه مانند کشور هند، تا سال ۲۰۲۹ از میانگین جهانی فراتر خواهد رفت و سرانه مصرف به ۲۱ کیلوگرم در سال خواهد رسید. تنها گروه‌هایی که در سال ۲۰۲۹ سهمشان از کل کالری مصرفی، افزایش می‌یابد، شکر و چربی‌ها هستند که ۲۳ درصد از کل کالری مصرفی در منطقه آسیا و اقیانوسیه را تشکیل می‌دهند.

پیش‌بینی می‌شود سرانه مصرف برنج که در بسیاری از کشورهای منطقه از اهمیت زیادی برخوردار است و اغلب ۵۰ درصد یا بیشتر کالری در دسترس آنها را شامل می‌شود، در بهترین حالت به آرامی رشد کند و حتی ممکن است میزان تولید در برخی از کشورها مانند چین، تایلند و ویتنام، کاهش یابد. در هر حال پیش‌بینی می‌شود در سال ۲۰۲۹ سرانه مصرف برنج در منطقه مورد بررسی، کمتر از ۱ درصد افزایش یابد، زیرا احتمالاً افزایش مصرف در هند، کاهش مصرف در سایر کشورها را جبران می‌کند.

سرانه مصرف گوشت منطقه آسیا و اقیانوسیه در سال ۲۰۲۹، ۱٫۵ کیلوگرم خواهد بود که به طور متوسط ۳۵ کیلوگرم در سال (یا ۸ درصد از کالری روزانه) افزایش خواهد یافت. اما میزان افزایش در کشورهای گوناگون، متفاوت است و در کشورهای مانند کره و ویتنام بیش از ۵ کیلوگرم افزایش، و در کشوری مانند هند کمتر از یک کیلوگرم افزایش، اتفاق خواهد افتاد. با افزایش دام و تولید لبنیات و افزایش مصرف دانه‌های خوراکی، پیش‌بینی می‌شود میزان مصرف خوراک دام تا سال ۲۰۲۹ بیش از ۵۰ درصد افزایش یابد. همچنین پیش‌بینی می‌شود که مصرف مواد غذایی ذرت و گوشت‌های حاوی پروتئین به ترتیب

معاونت بررسی های اقتصادی

۵۸ درصد و ۶۵ درصد، افزایش یابد. چنین رشدی با تجاری سازی مزارع و تولید محلی کمتر که ممکن است با مصرف محصولات غیردانه‌ای همراه باشد، مرتبط است.

پیش‌بینی می‌شود منطقه آسیا و اقیانوسیه، در سال ۲۰۲۹، ۳۳ درصد رشد جهانی مصرف اتانول و ۶۲ درصد بیودیزل را با توجه به مقررات جدید در چین و اندونزی، عهده‌دار شود. در کشور چین، نسبت مصرف اتانول در سوخت به حدود ۴ درصد خواهد رسید که در این صورت واردات کاساوا از تایلند که برای تولید اتانول استفاده می‌شود، افزایش خواهد یافت.

اگرچه در گزارش چشم انداز OECD فرض شده مقررات جدید چین در حوزه اتانول (E10) تا سال ۲۰۲۹ اجرا نخواهد شد، اما فرض می‌کند که سوخت‌های بنزینی با ۴ درصد اتانول مخلوط می‌شوند. این موضوع به افزایش تولید ۵ میلیارد لیتری نیز مربوط می‌شود؛ به طوری در این گزارش فرض شده بخش عمده تقاضای اتانول از محل خوراک دام داخلی تامین می‌شود. این چشم انداز فرض می‌کند که دولت اندونزی برنامه B30 را طبق برنامه‌ریزی در سطح کشور اجرا خواهد کرد، اما رسیدن به هدف در نظر گرفته شده برای افزایش تقاضای بیوسوخت تا حد زیادی به رابطه قیمت‌های داخلی و بین‌المللی روغن پالم بستگی دارد. پیش‌بینی می‌شود تا سال ۲۰۳۰، تقاضای بیودیزل به حدود ۷ میلیارد لیتر برسد.

در اندونزی، انتظار می‌رود به دنبال اعمال دستورالعمل مربوط به مصرف اتانول در سوخت، عرضه روغن پالم مجدداً به بازار بیودیزل هدایت شود که می‌تواند سرمایه‌گذاری در این بخش را افزایش دهد. محدودیت دسترسی به زمین و قیمت پایین روغن گیاهی، باعث به تاخیر انداختن کاشت مجدد پالم خواهد شد که این امر حاکی از انتظار رشد کمتر تولید روغن نباتی منطقه در دوره چشم انداز است.

➤ تجارت

منطقه آسیا و اقیانوسیه به لحاظ خالص واردات محصولات اولیه (خام) کشاورزی، بزرگترین منطقه جهان با سهم بیش از ۴۰ درصد واردات جهانی به شمار می‌رود. خالص واردات کشاورزی این منطقه در میان مدت در حال افزایش است؛ به گونه‌ای که تقاضا بر عرضه پیشی گرفته است. در گذشته، بیشترین واردات سویا به مقصد چین بوده است که به دلیل فعالیت‌های تجاری در سال‌های اخیر کاهش یافته است. اما پیش‌بینی می‌شود که واردات سویا در دوره میان مدت رشد خود را از سر بگیرد. واردات گندم و ذرت منطقه مورد بررسی نیز قابل توجه و رو به رشد است.

خالص واردات محصولات دامی منطقه رو به افزایش است. در حالی که افزایش آرام صادرات گوشت گاو توسط هند، استرالیا، نیوزیلند و تایلند با افزایش واردات توسط چین، اندونزی، مالزی، کره، ویتنام و سایر کشورهای منطقه، در حال جبران است. خالص واردات گوشت خوک منطقه طی یک دهه اخیر روند افزایشی داشته و در سال ۲۰۱۹ به دلیل شیوع تب خوکی آفریقایی به ۶ میلیون تن افزایش یافته است. واردات طیور منطقه نیز رو به افزایش است.

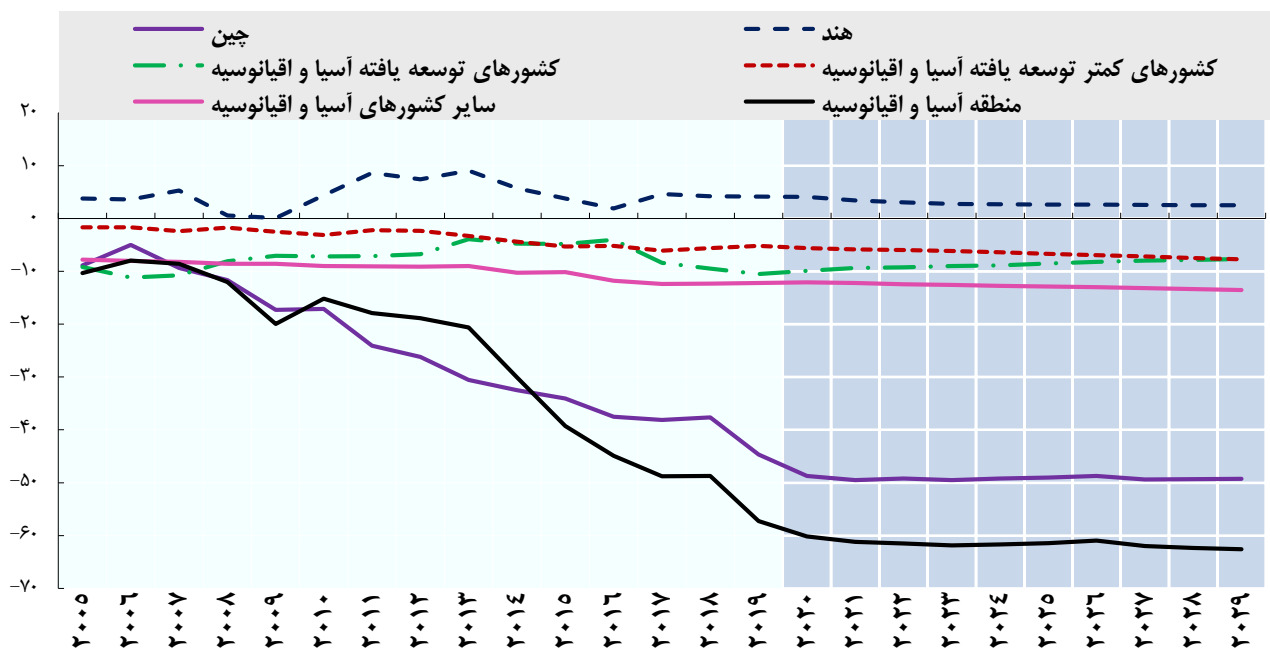
منطقه آسیا و اقیانوسیه همچنین جزء مناطق بزرگ صادرکننده محصولات کشاورزی جهان بوده و ۳۰ درصد از صادرات جهانی این محصولات را در اختیار دارد. بیشترین محصول کشاورزی صادراتی در این منطقه برنج است که بیشتر توسط هند، تایلند و ویتنام صادر می‌شود.

معاونت بررسی های اقتصادی

مطابق نمودار ۶ تا سال ۲۰۲۹، تراز تجاری کشاورزی منطقه آسیا و اقیانوسیه به شدت کاهش خواهد یافت که دلیل اصلی آن، کاهش تراز تجاری کشاورزی چین است. طبق پیش‌بینی‌های OECD تراز تجاری کشورهای کمتر توسعه یافته منطقه، هند و سایر کشورهای آسیا و اقیانوسیه تا سال ۲۰۲۹ تغییر چندانی نخواهد کرد و تنها تراز تجاری کشورهای توسعه یافته این منطقه با اندکی افزایش همراه خواهد بود.

نمودار ۶. تراز تجاری محصولات کشاورزی در آسیا و اقیانوسیه (میلیارد دلار)

منبع: OECD

وضعیت کشاورزی در خاورمیانه و شمال آفریقا

منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا دارای محیط مناسبی برای کشاورزی و تولید ماهیگیری نیست زیرا منابع آب و زمین در منطقه کم بوده و تنها کمتر از ۵ درصد زمین‌های موجود، قابلیت کشت دارند. همه کشورهای منطقه به جز ایران، عراق و موریتانی با کمبود آب مواجه هستند و در برخی از کشورهای این منطقه، کمبود آب شدید است (کمتر از یک چهارم سطح پایدار سرانه مصرف آب).

کشورهای منطقه از درآمد و منابع متنوعی برخوردار هستند؛ بطوریکه، در میان آنها کشورهای کمتر توسعه یافته، کشورهای با درآمد متوسط و کشورهای صادرکننده نفت با درآمد بالا وجود دارد. منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا به عنوان یکی از واردکنندگان عمده مواد غذایی و دارای بیشترین سرانه واردات به شمار می‌رود. در این منطقه نرخ خودکفایی بیشتر کالاها به ویژه برای غلات، پایین است. این امر با عدم اطمینان از طرف عرضه و تقاضا روبروست و این عدم قطعیت‌ها نگرانی‌هایی را در مورد دسترسی مطمئن به غذاهای اساسی ایجاد می‌کند. محدود بودن منابع آبی و اراضی، که مشخصه اکثر کشورهای منطقه است، رشد را محدود می‌کند و بیشتر با انگیزه‌های سیاستی که به دنبال افزایش تولید برای محدود کردن کسری در تجارت غلات هستند، افزایش یافته است. از طرف تقاضا، عدم قطعیت‌ها با درگیری‌های ژئوپلیتیکی که مانع تولید می‌شود، باعث کاهش سرمایه‌گذاری‌های لازم و افزایش جابجایی جمعیت می‌شود. علاوه بر این، درآمد حاصل از صادرات نفت، منبع اصلی درآمد منطقه است و بازار انرژی‌های ناپایدار، بر فعالیت اقتصادی از جمله مصرف و سرمایه‌گذاری، تأثیر می‌گذارد. با توجه به هزینه‌های غذایی که حدود ۱۶ درصد از کل هزینه‌های خانوار را تشکیل می‌دهد، شوک درآمدی و قیمتی، می‌تواند تأثیر مهمی در رفاه مردم این منطقه داشته باشد.

رشد جمعیت منطقه منا که طی دهه گذشته از ۲۰ درصد فراتر رفته و منبع اصلی شکل‌گیری مازاد تقاضا است، طی ۱۰ سال آینده به‌طور سالیانه ۱,۵ درصد رشد خواهد کرد. سه چهارم از افزایش جمعیت، جمعیت شهری خواهد بود که ممکن است منجر به افزایش مصرف کالاهای با ارزش بالاتر از جمله روغن گیاهی، شکر، گوشت و لبنیات شود. فرض بر این است که درآمد سرانه در این منطقه، فقط ۱ درصد در روز رشد کند که در این صورت عامل اصلی رشد تقاضا طی ده سال آینده نخواهد بود.

مصر و ایران ۵۰ درصد از خالص ارزش تولید کشاورزی و ماهیگیری در منطقه منا، را به خود اختصاص داده‌اند و انتظار می‌رود که طی سال‌های آینده سهم آنها با افزایش همراه باشد؛ درحالی که دیگر کشورهای منطقه آفریقای شمالی؛ ۲۵ درصد، کشورهای کمتر توسعه یافته منطقه؛ ۸ درصد و مابقی کشورها؛ حدود ۱۷ درصد از خالص ارزش تولید بخش کشاورزی و ماهیگیری منطقه را در اختیار دارند. تولید ناخالص داخلی در بخش کشاورزی، جنگلداری و شیلات در حال حاضر حدود ۵,۳ درصد از کل تولید ناخالص داخلی منطقه بوده و این سهم تا سال ۲۰۲۹ به ۴,۷ درصد کاهش خواهد یافت.

تولید ماهیگیری حدود ۱۲ درصد از مجموع تولید بخش کشاورزی و ماهیگیری منطقه مناست. ماهیگیری در مناطق ساحلی اخیراً افزایش یافته، اما ذخایر ماهیگیری تحت فشار است. آبی‌پروری در حال رشد است، اما تولید به رودخانه‌های کلیدی در مصر و ایران محدود می‌شود.

تولید

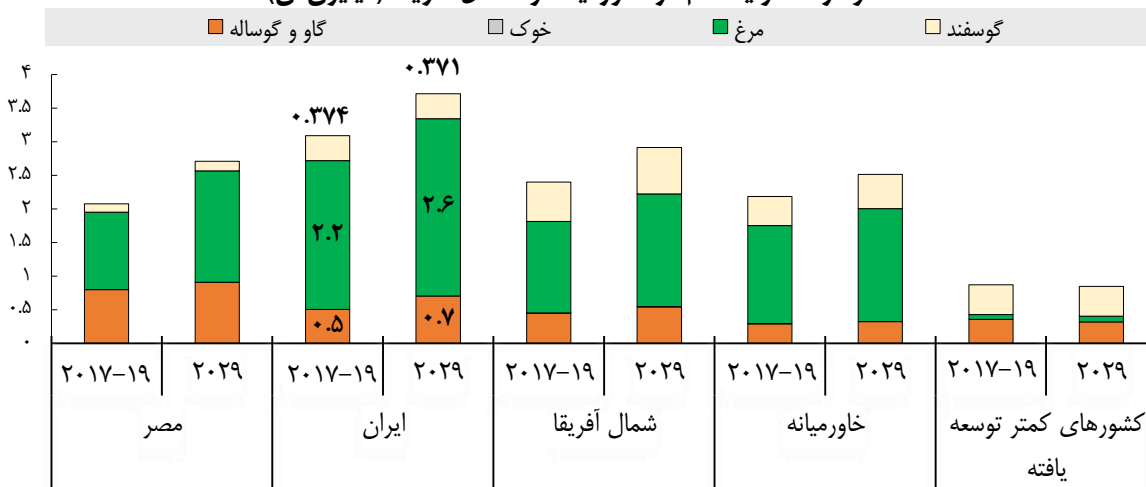
پیش‌بینی می‌شود طی ده سال آینده تولید محصولات کشاورزی و ماهیگیری منطقه منا، سالانه ۱,۵ درصد افزایش یابد که این رقم کمتر از رشد ۱,۶ درصدی جمعیت بوده و باعث وابستگی فزاینده منطقه به بازارهای جهانی خواهد شد. طی دهه آتی، سهم تولید محصولات زراعی از کل تولید، در سطح ۶۳ درصد مجموع ارزش خالص تولید باقی خواهد ماند؛ اگرچه تولید این محصولات، ۱,۵ درصد در سال رشد خواهد کرد، تولید دام سالانه ۱,۴ درصد و تولید ماهی سالانه ۵,۱ درصد رشد خواهد کرد.

با کاهش مراتع، کاربری سطح زیر کشت اندکی افزایش می‌یابد. پیش‌بینی می‌شود که میزان استفاده از اراضی برای تولید غلات، بدون تغییر؛ در سطح ۵۰ درصد استفاده از کل اراضی باقی بماند؛ این در حالی است که ممکن است سهم مشابه گندم به ۴۳ درصد افزایش یابد. انتظار می‌رود کل سطح برداشت شده در منطقه بدون تغییر باقی بماند و بهبود عملکرد و راندمان، عامل اصلی رشد میزان تولیدات زراعی منطقه شود، به طوری که بازدهی گندم، ذرت و برنج به ترتیب با ۰,۷ درصد، ۱,۵ درصد و ۱,۵ درصد سالانه رشد کنند. در این صورت انتظار می‌رود راندمان در تولید گندم به ۷۰ درصد رقم میانگین جهانی و در ذرت نزدیک به ۱۰۰ درصد میانگین جهانی برسد.

انتظار می‌رود طی سال‌های چشم‌انداز، میزان تولید مرغ و طیور سریع‌تر از سایر محصولات گوشتی در منطقه رشد کند (۱,۹ درصد در سال) که از رشد سالانه مشابه ۲,۶ درصدی طی دهه گذشته، پایین‌تر است. همچنین پیش‌بینی می‌شود مجدداً طی ده سال آینده تولید گوشت گاو ۱,۲ درصد در سال رشد داشته باشد. چنین نرخ‌های رشدی منجر به مهار روند کاهشی خودکفایی تولید گوشت در بلند مدت می‌شود.

همانطور که از نمودار ۷ مشخص است پیش‌بینی می‌شود تولید مرغ در ایران در سال ۲۰۲۹ به طور قابل توجهی بیش از متوسط تولید مرغ در منطقه خاورمیانه باشد. بر اساس برآوردهای به عمل آمده، در سال مذکور تولید گوسفند در مقایسه با متوسط سال‌های ۲۰۱۷-۲۰۱۹ تا حدی کاهش خواهد یافت و تولید گاو و گوساله ایران افزایش می‌یابد.

نمودار ۷. تولید دام در خاورمیانه و شمال آفریقا (میلیون تن)

معاونت بررسی های اقتصادی

با رشد ۱٫۶ درصدی سالانه تولیدات دامی، میزان انتشار گازهای گلخانه‌ای منطقه ناشی از فعالیت‌های دام تا سال ۲۰۲۹ نسبت به دوره پایه ۳ درصد، افزایش خواهد یافت. پیش‌بینی می‌شود، میزان انتشار گازهای گلخانه‌ای ناشی از گله‌های نشخوارکنندگان مانند گاوها و گوسفندان به دلیل کاهش در اندازه گله‌ها کاهش یابد، اما در مقابل تولید گازهای گلخانه‌ای از تولید محصولات طیور با افزایش همراه باشد. به‌طور کلی پیش‌بینی می‌شود، میزان انتشار گازهای گلخانه‌ای در منطقه منا، تا سال ۲۰۲۹، حدود ۳ درصد افزایش یابد.

➤ مصرف

سیاست‌های غذایی در منطقه با حمایت از مصرف مواد غذایی اساسی، به ویژه غلات، بر امنیت غذایی متمرکز شده است. دسترسی به کالری در منطقه تا سال ۲۰۲۹ به‌طور متوسط ۳۱۰۰ کیلوکالری در روز خواهد بود (افزایش ۴۱ کیلوکالری در روز) که از متوسط جهانی (۳۰۱۴ کیلوکالری در روز) اندکی بیشتر است. به‌طور عمده رشد تقاضای منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا در سال ۲۰۲۹، به دلیل افزایش سرانه تقاضای ماهی و شکر خواهد بود که برای هر دو این محصولات علت اصلی افزایش تقاضا، رشد جمعیت می‌باشد (نمودار ۸). در این منطقه، کشورهای شمال آفریقا بیشترین میزان دسترسی به کالری به ازای هر نفر در سال ۲۰۲۹ را خواهند داشت که عمده آن به دلیل مصرف اقلام اساسی غذایی است. کشور مصر نیز بیشترین میزان دسترسی به کالری در سال ۲۰۲۹ را خواهد داشت که بعد از آن کشور ایران قرار می‌گیرد (نمودار ۱۰).

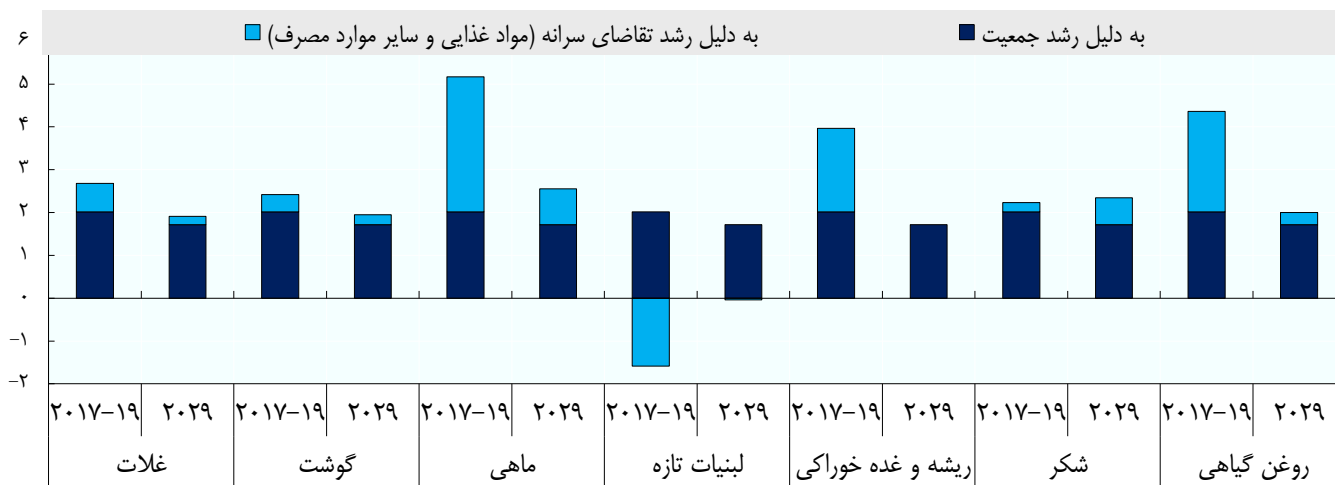
پیش‌بینی میانگین رژیم غذایی در منطقه نشان می‌دهد که با کاهش ۱ درصدی سهم، حدود ۵ درصد از کل مصرف کالری روزانه تا سال ۲۰۲۹ از غلات دریافت خواهد شد. در حالی که در مقیاس جهانی این رقم ۴۴ درصد است. سهم کالری قند نیز در این منطقه تا سال ۲۰۲۹ حدود ۱۰ درصد خواهد بود که نسبت به میانگین جهانی (۷ درصد)، بالاتر بوده و با افزایش شیوع اضافه وزن و چاقی و انواع بیماری‌های غیرواگیر از جمله دیابت همراه خواهد بود. با وجود رواج سوء تغذیه در برخی از کشورها، "بار سه گانه" مسائل تغذیه یک چالش سیاسی برای میان مدت خواهد بود.

پیش‌بینی می‌شود میانگین دسترسی به پروتئین در منطقه در سال ۲۰۲۹، ۸۵ گرم در روز باشد، که تنها با افزایش ۰٫۸ گرم در روز همراه خواهد بود ولی مشابه میانگین جهانی خواهد بود. انتظار می‌رود با افزایش منابع گوشت و ماهیگیری و حبوبات، کاهش مصرف پروتئین از طریق غلات جبران شود. (نمودار ۹).

^۱ triple burde: بیش تغذیه‌ای، سوء تغذیه، کمبود ریز مغذی‌ها

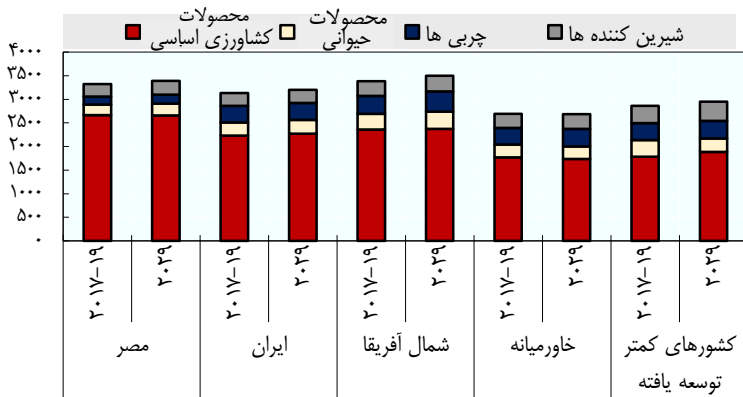

نمودار ۸. رشد سالانه تقاضای کل مواد غذایی، خوراک دام و سایر مصارف در خاورمیانه و شمال آفریقا

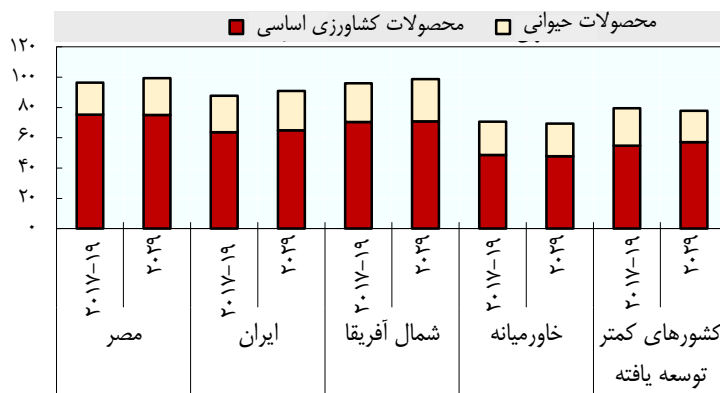

منبع: OECD

نمودار ۱۰. میزان دسترسی روزانه هر فرد به کالری در منطقه منا (کیلوکالری)

نمودار ۹. میزان دسترسی روزانه هر فرد به پروتئین (گرم) در منطقه منا

منبع: OECD

رشد بخش دام، مصرف خوراک دام را افزایش می دهد. پیش بینی می شود سه محصول، ذرت، جو و پروتئین دامی حدود ۷۵ درصد از کل مصرف خوراک دامی را تشکیل دهند که واردات حدود ۹۰ درصد تقاضای خوراک دامی را تشکیل می دهد. این روند منعکس کننده سیاست هایی است که در اولویت تولید محصولات خوراک دامی قرار دارد. این منطقه یک وارد کننده بزرگ خوراک دام است و تا سال ۲۰۲۹، ۴۷ میلیون تن ذرت وارد خواهد کرد (افزایش ۱۱ میلیون تن).

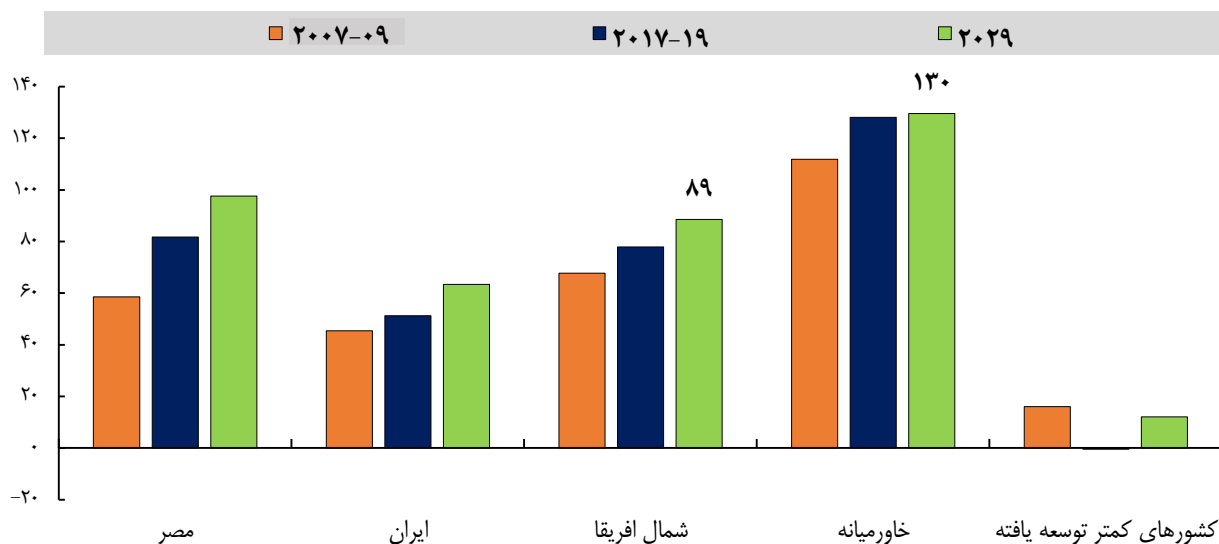

تجارت

به دلیل رشد قابل توجه جمعیت منطقه و ظرفیت تولید محدود، پیش بینی می شود واردات مواد غذایی منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا برای سال ۲۰۲۹ افزایش یابد. همچنین پیش بینی می شود این منطقه پس از منطقه آسیا و اقیانوسیه، به عنوان دومین وارد کننده بزرگ مواد غذایی باقی بماند اگرچه بر اساس سرانه واردات، همچنان بزرگترین خواهد بود. در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا، بیشترین واردات مواد غذایی به ازای هر نفر، توسط کشورهای حوزه خلیج فارس، مصر و سایر کشورهای شمال آفریقا انجام می گیرد.

مطابق نمودار ۱۱، پیش بینی می شود در سال ۲۰۲۹، سرانه خالص ارزش واردات مواد غذایی در منطقه خاورمیانه از سایر کشورهای منطقه بیشتر باشد (۱۳۰ سرانه به دلار). سرانه خالص ارزش واردات مواد غذایی در ایران در سال ۲۰۲۹ نیز نسبت به سال های ۲۰۱۷ تا ۲۰۱۹ افزایش خواهد یافت و به سرانه ۸۹ دلار خواهد رسید.

نمودار ۱۱. سرانه خالص ارزش واردات غذا در خاورمیانه و شمال آفریقا (دلار)

منبع: OECD

در سال ۲۰۲۹، واردات کلیه کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا نسبت به سال پایه ۲۰۱۷ تا ۲۰۱۹، افزایش می یابد. به استثناء ماهیگیری و فرآورده های گوشتی، نسبت های خودکفایی در تولید کاهش یافته و احتمالاً روند کاهش در بلندمدت همچنان ادامه خواهد یافت. واردات منطقه، سهم بالایی خود از برخی بازارهای جهانی مانند ذرت، سایر محصولات دانه درشت و گندم را حفظ کرده که انتظار می رود تا سال ۲۰۲۹ به ترتیب به ۲۴ درصد، ۴۶ درصد و ۲۸ درصد افزایش یابد. در سال ۲۰۲۹، ۲۰

^۱ نشان دهنده این است که یک کشور تا چه میزان به منابع تولیدی خود متکی بوده و هرچه این نسبت بالاتر باشد خودکفایی بیشتر است. (نسبت خودکفایی = تولید / (۱۰۰ + (واردات - صادرات))

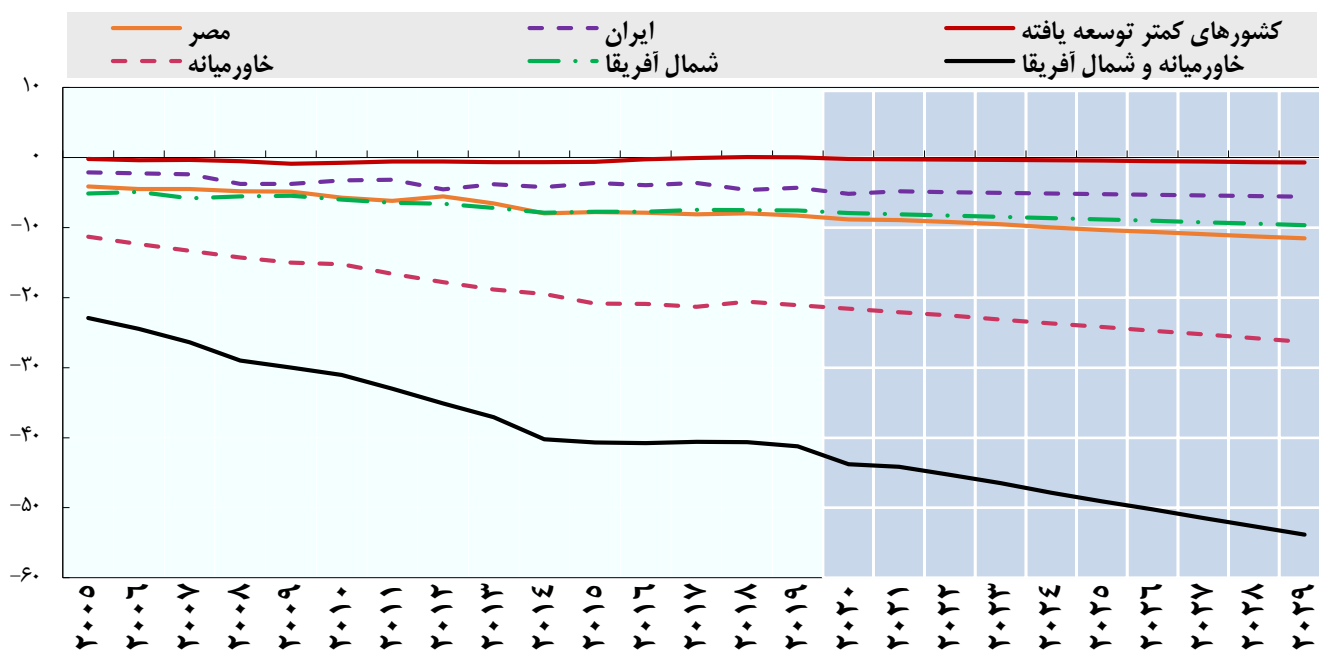

معاونت بررسی های اقتصادی

درصد از تجارت جهانی گوشت مرغ و پنیر و ۳۵ درصد از تجارت جهانی گوشت گوسفند مربوط به واردات منطقه منا خواهد بود.

مطابق نمودار ۱۲، کسری تراز تجاری بخش کشاورزی خاورمیانه و شمال آفریقا با روندی افزایشی تا سال ۲۰۲۹ همراه خواهد بود. تراز تجاری کشاورزی ایران نیز تا سال ۲۰۲۹ تقریباً بدون تغییر باقی خواهد ماند. اگرچه که انتظار می‌رود تراز تجاری کشاورزی ایران نسبت به تراز تجاری کشاورزی خاورمیانه تا سال ۲۰۲۹ از وضعیت بهتری برخوردار باشد و به طور کلی تراز تجاری ایران در سال ۲۰۲۹ از وضعیت نسبتاً بهتری در مقایسه با سایر کشورهای مورد بررسی در نمودار ۱۲، به جز کشورهای کمتر توسعه یافته برخوردار خواهد بود. روند تراز تجاری این نمودار نشان می‌دهد تا سال ۲۰۲۹ تراز تجاری خاورمیانه به نفع سایر کشورها، تضعیف خواهد شد.

نمودار ۱۲. تراز تجاری کشاورزی در خاورمیانه و شمال آفریقا (میلیارد دلار)

منبع: OECD

